

АНОТАЦІЯ

Долінська Анна Миколаївна на тему «Охорона прав користувачів у мережі Інтернет» – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. – Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова Хмельницької обласної ради, Хмельницький, 2021.

Дисертація є комплексним науковим дослідженням цивільно-правового регулювання охорони прав користувачів у мережі Інтернет, під час якого виокремлено і встановлено особливості окремих наукових категорій та понять, а також розроблено та сформульовано пропозиції щодо вдосконалення національного цивільного законодавства України з метою підвищення ефективності охорони цивільних прав інтернет-користувачів на національному рівні.

За результатами дисертаційного дослідження запропоновано власне бачення поняття Інтернету як правового явища. Виділено авторські види інтернет-відносин, а саме: комерційні (пов'язані з інтернет-торгівлею), відносини банкінгу й обслуговування рахунків (електронні розрахунки), відносини з біржової торгівлі, соціально-комунікативні (комунікативно-особистісні), використання особистих даних, рекламні відносини, відносини у сфері захисту прав інтелектуальної власності, відносини, пов'язані з використанням можливостей контролю пересування інтернет-користувача та з геолокації, розважально-ігрові, управлінські й організаційно-розпорядчі. При цьому підкреслено, що природа цивільних правовідносин, що виникають в інтернет-середовищі, відповідає загальній природі цивільних правовідносин.

Запропоновано авторське поняття «інтернет-правовідносин» як суспільних відносин у сфері використання інтернет-користувачами глобальної мережі комп'ютерних технологій і сервісної інфраструктури (серверів), що дозволяє задовільнити їх майнові та немайнові правові інтереси, пов'язані з обігом

матеріальних та інформаційних ресурсів в умовах гарантування прав і свобод людини, забезпечення безпеки суспільства й держави.

У дослідженні наголошено на відсутності чіткого визначення категорії «інтернет-користувач» у сфері нормативно-правового регулювання як на міжнародному, так і на національному рівнях. Визначення, які визначено в законодавстві, мають лише загальний характер, який не дає можливості сформулювати чітке уявлення про правовий статус інтернет-користувача.

Авторка дійшла висновку, що джерела правового регулювання відносин, учасниками яких є інтернет-користувачі, наразі мають недостатній, несистематизований і так званий «хмарний» характер. Тому у дослідженні запропоновано внести відповідні доповнення та зміни до ЦК України.

У дисертаційній роботі було досліджено й запропоновано авторське поняття «інтернет-користувач» – учасник інтернет-відносин (як фізична, так і юридична особа, а також «віртуальна особа»), яка використовує можливості інформаційного середовища задля задоволення своїх потреб у реалізації товарів, робіт і послуг.

У дослідженні доведено співвідношення поняття «інтернет-користувач» із суміжною категорією «споживач». Розкрито, що інтернет-користувач цілком набуває рис учасника цивільно-правових відносин, особливо переконливо це доводять результати аналізу його видів і співвідношення з категорією «споживач». Обґрунтовано, що інтернет-користувач є особою, яку наділено широким спектром «традиційних» прав і обов'язків учасника цивільно-правових відносин, закріплених у національному й міжнародному законодавстві. Водночас було зауважено, що інтернет-користувач може набувати специфічних майнових та особистих немайнових прав і кореспондуючих їм обов'язків, що окреслюють його цивільно-правовий статус.

З'ясовано, що виникнення інтернет-правовідносин і набуття статусу інтернет-користувача виникає після здійснення процедури ідентифікації такої особи, яка відбувається у двох площинах: перша пов'язана з інформацією, яку надає така особа, а друга (технічна площина) стосується автоматичної реєстрації персонального номера пристрою, з якого здійснюється реєстрація.

Авторка дійшла висновку, що цивільно-правовий статус інтернет-користувача перебуває в стадії формування і тому ще не має завершеного характеру. Держава сьогодні не може гарантувати реалізації цивільно-правового статусу інтернет-користувача (у тому числі через відсутність нормативного регулювання).

Встановлено, що з позиції цивільно-правової теорії правовий статус інтернет-користувача має включати в себе права й обов'язки як учасника цивільно-правових відносин, здійснення яких гарантується з боку держави і пов'язане із задоволенням правових інтересів особи у сфері й за допомогою інтернет-середовища.

З'ясовано, що «цифрові права» необхідно тлумачити як права цивільно-правового характеру, властиві фізичній особі як індивіду, що реалізує свої можливості в інформаційному просторі. Запропоновано доповнити ЦК України статтею про цифрові права та Закон України «Про захист прав споживачів».

Розкрито, що найбільш широкою сферою майнових відносин у інтернет-середовищі є інтернет (електронна) комерція. Під час дослідження дістала подальшого розвитку наукова думка щодо вдосконалення системи нормативно-правового регулювання діяльності інтернет-магазинів в Україні, де на практиці запропоновано ввести доповнення до ЦК України, наприклад, – окрему главу «Договір купівлі-продажу в мережі Інтернет». Водночас, ГК України можна доповнити положеннями, які б у цілому визначали принципи інтернет-торгівлі, а саме – доповнення окремою главою «Електронна комерційна діяльність».

Авторкою було з'ясовано, що необхідно розпочати підготовку до розробки і прийняття окремого нормативно-правового акту, предмет правового регулювання якого б стосувалось діяльності інтернет-магазинів. Через те, що положень згаданого Закону України «Про електронну комерцію» вже є явно недостатньо, необхідно розробити проект закону України «Про діяльність інтернет-магазинів».

У роботі сформульовано позицію, що специфіка правового статусу інтернет-користувача в контексті особистих немайнових прав при вчиненні певних дій в мережі Інтернет полягає: у моменті виникнення правового статусу

інтернет-користувача як носія особистих немайнових прав (об'єктивні особисті немайнові права перетворюються на суб'єктивні права інтернет-користувача з моменту вступу в інтернет-правовідносини); у забезпеченні принципу рівності всіх інтернет-користувачів незалежно від їх статусу у сфері приватних або публічно-правових відносин (правовий статус інтернет-користувача з моменту вступу в інтернет-відносини характеризується загальною цивільно-правовою засадою рівності, яку втілено в абсолютно однакових правових можливостях (свободах, інтересах) діяти в інтернет-середовищі справедливо, добросовісно й розумно, незалежно від будь-яких правових характеристик такої особи); у дотриманні особливих вимог щодо індивідуалізації інтернет-користувача (інтернет-користувач діє в інтернет-середовищі через сформований ним комплекс індивідуалізуючих ознак, серед яких – аватарка, нікнейм, он-лайн стиль (імідж), текстова інформація (допис), що супроводжується фотозображеннями, відеозображеннями, інформація, яка визначає перелік смаків інтернет-користувача, коментарі інтернет-користувача, розміщені під дописами інших користувачів, цифровий підпис на просторах мережі Інтернет тощо; у комплексі додаткових прав та обов'язків, породжених інтернет-середовищем (сформульовано зміни й доповнення до окремих статей ЦК України, СК України та інших нормативно-правових актів).

Обґрунтовано наукову позицію, в якій йдеться про те, що з метою вдосконалення діяльності всієї системи омбудсменів в Україні й підвищення рівня гарантування прав і свобод інтернет-користувачів необхідно доповнити систему омбудсменів ще двома складниками. Мова йде про запровадження посади уповноваженого із захисту «цифрових» прав.

За результатами проведеного дослідження запропоновано внести такі зміни до національного цивільного й цивільного процесуального законодавства.

Ключові слова: *інтернет, інтернет-правовідносини, інтернет-користувач, види інтернет-користувачів, цивільно-правовий статус, елементи цивільно-правового статусу, особисті немайнові права, майнові права, омбудсмен із захисту «цифрових» прав.*

SUMMARY

Dolinska A. M. Protection of users' rights on the Internet. – Qualifying scientific paper, manuscript copyright.

The dissertation on obtaining a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 081 Law. – Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law of the Khmelnytskyi Oblast Council, Khmelnytskyi, 2021.

The dissertation is a complex scientific research of civil law regulation of protection of users' rights on the Internet, during which the characteristic features of separate scientific categories and concepts are singled out and established, and also offers on improvement of the national civil legislation of Ukraine for increase the efficiency of protection of civil rights of the Internet users at the national level.

According to the results of the dissertation research, the own vision of the concept of the Internet as a legal phenomenon is proposed. Author's types of Internet relations are distinguished, namely: commercial (related to Internet trade), banking and account servicing relations (electronic payments), exchange trade relations, social-communicative (communicative-personal), use of personal data, advertising, relations in the field of protection of intellectual property rights, relations related to the use of opportunities to control the movement of Internet users and geolocation, entertainment and games, management and organizational and administrative. It is emphasized that the nature of civil law relations arising in the Internet environment corresponds to the general nature of civil law relations.

The author's concept of "Internet legal relations" as public relations in the field of Internet users' use of the global network of computer technologies and service infrastructure (servers) is offered, which allows to satisfy their property and non-property legal interests related to the circulation of material and information resources in conditions of guaranteeing human rights and freedoms, ensuring the security of society and the state.

The study noted the lack of a clear definition of the category of "Internet user" in the field of regulation at both international and national levels. The definitions present in the legislation are only general in nature, which does not allow to formulate a clear idea of the legal status of the Internet user.

The author came to the conclusion that the sources of legal regulation of relations, the participants of which are Internet users, are currently insufficient, unsystematic and the so-called "cloud" nature. Therefore, the study proposed to make additions and changes to the Civil Code of Ukraine.

The dissertation investigated and proposed the author's concept of "Internet user" - a participant in Internet relations (both individuals and legal entities, as well as "virtual person"), who uses the information environment for their personal needs in the sale of goods, works and services.

The relationship between the concept of "Internet user" and the related category "consumer" are proved. It is revealed that the concept of Internet user fully acquires the characteristics of a participant in civil law relations, especially it emphasizes the analysis of its types and relationship with the category of a consumer. It is substantiated that the Internet user is endowed with a wide range of "traditional" rights and responsibilities of a participant in civil law relations, enshrined in national and international law. At the same time, it was noted that the Internet user acquires specific property and personal non-property rights and corresponding obligations that define his civil status.

It was found that the emergence of Internet relations and the acquisition of Internet user status occurs after the procedure of identification of such a person, which occurs in two areas (the first is related to the information provided by such person and the second in the technical area related to automatic registration of the personal number of the device from which registration is carried out).

The author came to the conclusion that the civil status of the Internet user is in its infancy and has not completed yet. Today the state cannot guarantee the implementation of the civil status of the Internet user (including due to the lack of regulations).

It is established that from the standpoint of civil law theory, the legal status of the Internet user should include his rights and responsibilities as a participant in civil law relations, the implementation of which is guaranteed by the state and associated with the satisfaction of legal interests in the field and for using the Internet environment.

It was found that "digital rights" should be interpreted as civil rights, inherent in the individual as an individual who realizes his/her potential in the information space. It is proposed to supplement the Civil Code of Ukraine with an article on digital rights and the Law of Ukraine "On Consumer Protection", as well as a provision of the Constitution of Ukraine with a norm that would refer to guaranteeing (ensuring) digital rights of citizens (Internet users).

It is revealed that the widest sphere of property relations in the Internet environment is the e-commerce. During the study, the scientific idea of improving the system of legal regulation of online stores in Ukraine was further developed, where in practice it was proposed to introduce additions to the Civil Code of Ukraine, for example, a separate chapter "Agreement on sale on the Internet". At the same time, the Civil Code of Ukraine can be supplemented with provisions that would generally define the principles of Internet commerce, namely the addition of a separate chapter "Electronic Commerce".

The author clarified that it is necessary to begin preparations for the development and adoption of a separate legal act, the subject of legal regulation of which would affect the activities of online stores. Due to the fact that the provisions of the above-mentioned Law of Ukraine "On e-commerce" are already clearly insufficient, it is necessary to develop a draft law of Ukraine "On the activities of online stores."

The position was formulated that the specifics of the legal status of the Internet user in the context of his/her personal non-property rights when performing certain actions on the Internet are: the moment of legal status of the Internet user as a holder of personal non-property rights (objective personal non-property rights become sub active rights of the Internet user from the moment of entering into the Internet legal relations); ensuring the principle of equality of all Internet users, regardless of their status in the field of private or public law relations (the legal status of the Internet user since entering

the Internet relationship is characterized by a general civil law principle of equality, embodied in absolutely equal legal opportunities (freedoms, interests) to act in the Internet environment fairly, in good faith and reasonably, regardless of any legal characteristics of such a person); compliance with special requirements for individualization of the Internet user (Internet user operates in the Internet environment through the complex of individualizing features formed by him/her, which include: avatar, nickname, online style (image), text information (message), accompanied by photos, videos, information that determines the list of tastes of the Internet user, comments of the Internet user are placed under the posts of other users, electronic signature on the Internet sphere, etc.); sets of additional rights and responsibilities generated by the Internet environment (changes and additions to certain articles of the Civil Code of Ukraine, the Family Code of Ukraine and other regulations have been formulated).

A scientific position is proposed, which states that in order to improve the activities of the entire system of ombudsmen in Ukraine and increase the level of guaranteeing the rights and freedoms of Internet users, it is necessary to supplement the system of ombudsmen with two more components. We are talking about the introduction of the position of ombudsmen in Protection of "Digital" Rights.

According to the results of the study, the following changes to the national civil and civil procedural legislation are proposed.

Keywords: *Internet, Internet legal relations, Internet user, types of Internet users, the concept of civil status of the Internet user, elements of the civil status, personal non-property rights, property rights, ombudsman in protection of digital rights.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Долінська А. М. Використання можливостей соціальних інтернет-мереж для реалізації майнових та немайнових прав інтернет-користувачів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 4. С. 116–119.
2. Долінська А. М. Інтернет-користувач: поняття та види (цивільно-правовий аспект). *Університетські наукові записки*. 2019. № 3 (71). Том 18. С. 238–250.
3. Долінська А. М. Цивільно-правовий статус інтернет-користувача. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Юридичні науки*. 2019. Випуск 4. Електронне наукове фахове видання. URL: <http://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/legal/article/view/309/310>
4. Долінська А. М. Право на свободу інтернет-користувачів, як фізичних осіб. *Visegrad journal on Human rights*. 2020. № 4. С. 30–35.
5. Долінська А. М. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття інтернет-користувача, як фізичної особи. *Юридична Україна*. 2020. № 9. С. 58–67.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Долінська А. М. Державне регулювання відносин у сфері прав на доменні імена. *Стратегічні напрямки соціально-економічного розвитку в умовах глобалізації: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 22–23 вересня 2017 р.)*. Хмельницький, 2017. С. 67–69.
2. Долінська А. М. Сучасна актуалізація теоретичних аспектів охорони прав інтернет-користувачів. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез міжнародної наукової конференції «Шістнадцяті осінні юридичні читання» (Хмельницький, 20–21 жовтня 2017 р.)*. Хмельницький, 2017. Частина перша. С. 115–117.

3. Долінська А. М. Суб'єкти інтернет-відносин. *Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 14–15 грудня 2018 р.) Львів, 2018. Частина перша. С. 54–55.

4. Долінська А. М. Джерела правового регулювання інтернет-відносин. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез міжнародної наукової конференції «Вісімнадцяті осінні юридичні читання»* (Хмельницький, 25 жовтня 2019 р.). Хмельницький, 2019. С. 260–262.

5. Долінська А. М. Право на особисту недоторканість інтернет-користувача. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез міжнародної наукової конференції «Дев'ятнадцяті осінні юридичні читання»* (Хмельницький, 23 жовтня 2020 р.). Хмельницький, 2020. С. 179–181.